

[From: Erland Jansson (ed.), *En bok om böcker och bibliotek tillägnad Louise Brunes*, Huddinge: Södertörns högskola 2009, pp. 173-186.]

Lars Kleberg

ATT GÖRA ÖVERSÄTTNINGAR SYNLIGA

Om översättningshistoria och databasen Svenskt översättarlexikon

Sedan en tid pågår på Södertörns högskola och dess bibliotek arbetet med att skapa databasen *Svenskt översättarlexikon*. Det är ett biobibliografiskt uppslagsverk med artiklar om svenska och finlandssvenska översättare från äldsta tid till idag. Förhoppningsvis kommer det att med tiden fylla en stor lucka i kunskapen om den litterära översättningen, om översättarna och deras plats i svensk kulturhistoria. Ambitionsnivån för artiklarna kan sägas ligga mellan *Svenskt författarlexikon* (1-7, 1942-1981) och *Nationalencyklopedin* men långt under *Svenskt biografiskt lexikon*. Varje artikel skall innehålla en biografi med karakteristik av översättaren, som regel också en bild, samt en bibliografi över hela det publicerade översättarverket (tidningspublikationer inte fullständigt redovisade). En artikels normalomfång beräknas vara mellan 300 och 2000 ord, bibliografin oräknad.

Varför behövs då ett svenskt översättarlexikon? Ett enkelt svar är att vårt land tillhör de mest översättande i världen och att hälften eller mer av all litteratur som ges ut på svenska är översättningar. En fifty-fifty-fördelning har länge varit ganska konstant – vad som har förändrats är från vilka språk våra översättningar kommit (under de senaste decennierna tillkommer den kraftiga amerikaniseringen av bokutgivningen, se Wollin 1998, 2005 och 2007). Trots detta är kunskapen om översättningarnas dynamiska roll i den svenska litteraturhistorien förvånansvärt begränsad. Så har det också egentligen alltid varit, men på senare tid har denna okunskap börjat uppfattas som en verklig brist. I en artikel med titeln ”Behövs en svensk översättningshistoria?” (Kleberg 1999) hävdade jag att ett positivt svar på den frågan är en självklarhet men knappast var det ett par decennier tidigare. Louise Vinge (2008) understryker vikten av ett översättningshistoriskt perspektiv men konstaterar att inte mycket hänt under de gångna tio åren. Ett konstruktivt bidrag till diskussionen är Lars Wollins inventering av möjliga forskningsuppgifter, särskilt vad gäller

1800-talets översättningar till svenska, som skulle räcka till ett antal doktorsavhandlingar eller ett stort forskningsprojekt (Wollin 2007).

Det som skrivs om översättning kan enkelt indelas i tre huvudgrupper: översättningsteori, översättningskritik och översättningshistoria. Om det har producerats en del översättningsteori i Sverige och det finns enstaka bidrag till översättningskritik kan man om översättningshistorien säga att den ännu är outvecklad (Englund 2007).¹ Det är märkligt med tanke på att litteraturen på svenska under mer än 500 år till hälften gjorts av våra översättare, kända och okända. Den svenska litteraturens svenskhet är helt enkelt relativ, och de som svarar för relationen är översättarna.

I sin bok *The Translator's Invisibility* från 1995 formulerade Lawrence Venuti en radikal kritik av översättningsideologin i den angloamerikanska världen. Översättarens verk är nedvärderat och osynliggjort i engelsk och amerikansk kultur, menade Venuti, vilket beror på två olika samverkande faktorer. Den ena är ett generellt *motstånd mot inkommande översättning* som tar sig uttryck i att England och USA publicerar mycket få översättningar men exporterar desto fler böcker som översätts utomlands, jämfört med vad fallet är för andra länder. Det är en brant stigande skala som Venuti ritar upp: översättningarnas andel av litteraturutgivningen i USA är enligt hans beräkningar bara drygt 2 procent, i Frankrike mellan 8 och 12 procent, i Tyskland drygt 14 procent, i Italien omkring 25 procent.² Venuti kopplar vad han menar är ett kvantitativt motstånd mot översättning i den anglosaxiska världen till en annan faktor: *motståndet mot översättningar som bär färg av det främmande*. Den rådande engelska och amerikanska översättningsnormen har enligt Venuti länge varit den lättflytande, genomskinliga och så lite som möjligt kännbara översättningen, en ”tämjning” (domestication) av den främmande texten, ofta med hjälp av omfattande utslätande revisioner. Översättarens osynlighet, sammanfattar Venuti,

is symptomatic of a complacency in Anglo-American relations with cultural others, a complacency that can be described – without too much exaggeration – as imperialistic abroad and xenophobic at home. (Venuti 1995, 17)

Ser vi till Sverige och översättningens ställning möter vi något av en paradox, om Venutis koppling mellan motstånd mot översättningar och krav på genomskinlighet skall antas gälla. I vår svenska

¹ Två nyutkomna böcker förtjänar att nämnas, även om de inte ensamma ändrar på helhetsbilden: Monié 2008 och Heldner 2008.

² Venutis sätt att räkna ut och framför allt att jämföra de olika ländernas ”översättningskvoter” har blivit föremål för kritik (Pym 1999).

kultur är översättningens plats kvantitativt sett odiskutabel: ”översättningarna är helt enkelt – brutalt uttryckt – halva vår nationallitteratur”, som Birgitta Trotzig har påpekat (Trotzig 1995, 9). Samtidigt har samma lättflytande och genomskinliga översättningsideal varit förhärskande i Sverige som i de anglosaxiska länderna enligt Lawrence Venutis beskrivning, med en osynlighetskappa över översättarens arbete som följd. Låg andel översättningar korrelerar alltså inte automatiskt med domesticeringen som norm: en stor andel översättningar har i Sverige i det längsta samexisterat med osynlighetsidealet. Översättaren Margaretha Holmqvist var förmodligen den första som för tjugo år sedan formulerade motståndet mot ”ledighet” och ”flyt”, som Göran O. Eriksson sedan utvecklade i en av sina korta men viktiga principiella artiklar (Eriksson 1995). Idag är den osynliga översättningen långt ifrån oomstridd som ideal bland svenska översättare, kritiker och läsare.

Även om Lawrence Venutis frontalattack mot den förhärskande angloamerikanska översättningsideologin inte har blivit oemotsagd har den onekligen haft en viktig effekt genom att problematisera den osynliga översättningen. På senare år har det kommit flera arbeten som delvis tycks korrigeras – eller är repliker till – Venutis generaliseringar från 1995. Medvetenheten om översättningens kulturella roll var kanske inte så låg som Venuti ville få oss att tro, och framför allt finns det tecken på att den nu är i stigande på ett sätt som borde ge oss i Sverige en del att tänka på. Det första exempel på tendensen som bör nämnas är *The Oxford Guide to Literature in English Translation*, utgiven av Peter France på Oxford University Press år 2000. Denna handbok är en unik sammanfattning av översättningens teoretiska och praktiska ställning i England. Verket, som är på ungefär 650 tättryckta sidor, har två delar. Den första, kortare delen av boken handlar om översättningen generellt med kapitel om översättningsteori, översättningens utveckling i England från medeltiden till idag (med ett särskilt kapitel om USA) och om specifika översättningsfrågor i olika genrer. Den andra delen av *The Oxford Guide*, som omfattar ungefär 500 sidor, består av kapitel om hur världens litteraturer har kommit till Storbritannien och USA – när, hur och på vilka sätt. Här finns avdelningar om bl. a. följande språkområden, givetvis med olika grad av inzoomning på det enskilda: från afrikanska språk och arabiska över centraleuropeiska och östeuropeiska språk, franska, tyska, grekiska, spanska och portugisiska till italienska, latin, nordeuropeiska språk, ryska samt västasiatiska språk (i den ordningen). För varje större språkområde finns dessutom särskilda avsnitt om översättningen och mottagandet av vissa större författarskap; i Sveriges fall har utrymmet förstås bara räckt för ett par sidor om Strindberg. Trots de höga kraven på faktisk information i varje avsnitt är de olika kapitlen – författade av sammanlagt 113 framstående experter på var sitt gebit – omväxlande, välskrivna och ofta kryddade med tydliga ställningstaganden för eller emot vissa översättningar. Men den översättningskritik som utövas i *The Oxford Guide* är allt

annat än felfinneri. Som redaktören Peter France, själv professor i fransk litteratur, slavist och utövande översättare, säger:

It is all too easy to criticize translators for deforming, adulterating, or otherwise betraying the original, but more rewarding to seek to understand and enjoy the variety of translation projects and translations practices. Good translations are good books in their own right, not just reflections of good books. (France 2007)

När man har *The Oxford Guide to Literature in English Translation* framför sig är det svårt att hävda att den anglosaxiska kulturen är ensidigt insulär, imperialistisk och xenofob. Jag tror knappast att det finns någon motsvarighet till denna uppslagsbok på något annat språk. Intrycket av en utomordentligt hög akademisk nivå i Storbritannien inom just översättningshistoria förstärks dessutom av att Peter France efter *The Oxford Guide* har börjat ett annat och ännu större projekt: *The Oxford History of Literary Translation in English*. Detta fundamentala verk är planerat att utkomma i fem band, vardera lika stort som handboken.³

Man kan fråga sig vilka vetenskapliga och förlagsmässiga förutsättningar som skulle behöva uppfyllas för att vi i Sverige skulle få ett verk som liknar *The Oxford Guide*, alltså en ”Vägvisare till litteraturen i svensk översättning”, för att inte tala om den jättelika översättningshistorien i fem band. Att förklara frånvaron av ett sådant samlat projekt på svensk botten med att vårt land är så litet räcker i varje fall inte. Man behöver bara gå till vårt grannland Finland för att finna en nyligen utkommen historia över den finska översatta litteraturen i två band på sammanlagt 1300 sidor: *Suomennoskirjallisuuden historia* med litteraturhistorikern Hannu Riikonen som huvudredaktör (Riikonen 2007).

Den finska verket, som spänner över 450 år med början hos bibelöversättaren Mikael Agricola är resultatet av en stor nationell forskningsatsning. De två volymerna har engagerat 82 medarbetare, innehåller 70 längre artiklar och 50 kortare samt mer än 30 översättarbiografier; arbetet har genomförts på den i sammanhanget ganska korta tiden av sex år. I fokus har stått översättandets – såväl det anonyma hantverkets som de avancerade litterära tolkningarnas – betydelse för den finska kulturutvecklingen och för landets självständighetssträvanden. En stor del av de ingående artiklarna är deskriptivt historiska, men även övergripande teoretiska frågor som

³ Härtill bör läggas ett betydande arbete av den år 2007 bortgångna Gunilla Anderman, svenskfödd översättare och professor vid universitetet i Surrey i Storbritannien: *Europe on Stage*, som är historien om den europeiska dramatiken ofta mödosamma väg till den engelska scenen (Anderman 2005).

översättningsnormernas växling, förändringar i repertoaren o.s.v. behandlas (Leppihalme 2008). Det är värt att notera att detta stora verk har utkommit i ett tvåspråkigt land. Det är ingen tillfällighet att översättningsforskningen under de senaste decennierna, förutom i de mångkulturella metropolerna England och USA, framför allt utvecklats i tre tvåspråkiga länder, där översättandet ständigt står på dagordningen i olika sociala och kulturella sammanhang: Belgien, Kanada och Finland.

Hur ser då situationen ut för den som vill spekulera om möjligheten av att skriva historien om hur världslitteraturen har blivit svensk, hur det svenska språket har fått tänjas efter utländska författares och inhemska översättares viljor? Det första man måste fråga efter är existensen av pålitliga eller åtminstone användbara specialbibliografier för översättningar från olika språkområden. Tillståndet är härvidlag mycket olika för olika språkområden. För engelsk- och franskspråkig litteratur finns inga övergripande bibliografier att tillgå, däremot finns flera för det tyskspråkiga området. Sedan tycks tillgången på bibliografier närmast stå i omvänd proportion till varje språkområdes andel av översättningslitteraturen. En slavist kan inte låta bli att med tillfredsställelse konstatera att det på senare år tack vare Märta Bergstrand och Hans Åkerström har finns mycket fullständiga bibliografier över samtliga slaviska litteraturer.⁴ Och i Bergstrands bibliografi *Från Karamzin till Trifonov* (1985) finns en inledning av Nils Åke Nilsson som skisserar den ryska litteraturens receptionshistoria ungefär på det sätt författarna i *The Oxford Guide* använder: med fokus på pionjörerna, brytningstiderna och de intressantaste översättarskapen. På senare tid har tillkommit två kraftfulla databaser som ger forskarna helt nya möjligheter att överblicka och bearbeta ett stort material och där översättarnas insatser är sökbara: FILIS, databasen för fiktionprosa på svenska 1830-1900 med hemvist vid Åbo Akademi och den skandinaviska BREFS, bibliografin över skandinaviska översättningar av den franska realismens verk under samma period.⁵

Upprättandet av bibliografier är en nödvändig förutsättning för en svensk översättningshistoria; nödvändig, men inte tillräcklig. Man kan också närma sig uppgiften från

⁴ Hans Åkerströms bibliografier över översättningar av rysk, polsk, tjeckisk och slovakisk men även bulgarisk, makedonsk, serbisk/kroatisk/bosnisk/montenegrinsk, slovensk, ukrainsk och vitrysk litteratur i översättning har tidigare funnits tillgängliga i elektronisk form på en adress hos Slaviska institutionen vid Göteborgs universitet. På grund av en institutionsreform har denna publicering tills vidare upphört.

⁵ Se Appendix för en lista över bibliografier och databaser över utländsk skönlitteratur i svensk översättning.

andra hållet och börja studera de konkreta förmedlarna, översättarna, deras verk och miljöer. En forskare som Anthony Pym har på senare tid kritiserat dominansen av lingvistiska och systeminriktade översättningsstudier, som lovar mätbara vetenskapliga resultat men som inte förmår fånga aktörerna bakom texterna och de abstraherade normerna, till förfång för studiet av texterna och normerna. Han talar för en ”humanizing translation history”:

Translators, the human producers of translations, might also be legitimate objects of knowledge. The history of translators is at least as valid an organizing principle as have been the various focuses on source-text authors, source texts, or target-vs.-source languages, cultures or nations.

Once you start to look at translators rather than translations, several things can be done. (Pym 2008)

Pym argumenterar för studiet av enskilda översättarkarriärer och nätverk, där den etablerade uppdelningen i ”källkultur” och ”målkultur” sätts i gungning. Översättare har sällan bara varit översättare utan också samtidigt introduktörer, journalister, diplomater, spioner... Deras hemvist har ofta inte varit enbart i *en* språkmiljö, som kan definieras med den deskriptiva översättningsforskningens begrepp målkultur.

Ett första försök att beskriva den brokiga yrkesgrupp som de svenska översättarna har utgjort är Greta Hjelm-Milczyns historik (Hjelm-Milczyn 1996). På grund av sin osystematiska uppläggning har boken kanske inte fått den uppskattning den förtjänar. Som informationskälla är den – trots eller genom sina luckor – en ovärderlig inspirationskälla för vidare forskning i det tomrum som de akademiska litteraturhistorikerna under lång tid lämnat efter sig.⁶ Arbetet med stora datamängder behöver heller inte alls – som Anthony Pym tycks vilja hävda – leda bort från de enskilda översättarna och deras ofta mångfacetterade verk (Wollin 2007).

Ett projekt av en annan typ inom den översättningshistoriska forskningen är den inledningsvis nämnda databas som för närvarande byggs upp i samarbete mellan Södertörns högskolebibliotek och intresserade forskare. Idén till projektet *Svenskt översättarlexikon* – f. n. med arbetsadressen <http://sol.bibl.sh.se> – väcktes i samband med starten av Litterära översättarseminariet vid Södertörns högskola. Var finns översättningskritiken, undrade vi? Var finns språket för att beskriva inte felen, utan förtjänsterna? Vem var våra föregångare? Att samla biografiska artiklar om svenska översättare och deras verk – med såväl biografisk som bibliografisk

information och en karakteristik av varför denna översättare var intressant och hur hon eller han skilde sig från andra översättare – föreföll vara en fruktbar början. Vid en konferens i maj år 2006 samlades en kvalificerad grupp språk- och litteraturvetare, bibliotekarier, förläggare och översättare för att diskutera projektets allmänna uppläggning och granska ett antal provartiklar (Lembke 2006). Efter konferensen presenterade bibliotekarien vid Södertörns högskolebibliotek Magnus Sandgren en PM för en databas, som har kommit att bli vägledande för det fortsatta arbetet (Sandgren 2006).

Efter ungefär två års arbete med Lars Kleberg som huvudredaktör, Magnus Sandgren och Mats Eriksson som ansvariga för konstruktionen av databasen och Jonas Ellerström och Görgen Antonsson (bibliograf) som medarbetare har lexikonet fått sitt nuvarande utseende. Den har två huvuddelar: artikeltexter och bibliografi. I det publika gränssnittet kan användare som besöker webbplatsen bläddra sig fram bland artiklarna i bokstavsordning eller söka i fritext. Förutom sökmöjligheten på enskilda översättarnamn, svenska verkstitlar, utländska författarnamn och originalverkstitlar finns möjlighet att bläddra på källspråk och söka översättningar publicerade under en viss tidsperiod. Lexikonet kompletteras med ett antal allmänna artiklar som inte utgår från enskilda upphovsmän utan behandlar ämnen såsom ”Översättarnas materiella villkor”, ”Andrahandsöversättningar”, ”Svensk bibelöversättning” etc. samt med förteckningar över mottagare av svenska översättarpriser. Under rubriken ”Planerade artiklar” finner användaren en förteckning över personer och ämnen om vilka artiklar finns i ett förberedande stadium. Till skillnad från Alex Författarlexikon (www.alex.se), med vilket *Svenskt översättarlexikon* har vissa likheter, är vår databas dels gratis för användarna, dels byggd på nyskrivna artiklar som oftast utgår från grundforskning.⁷

Den bibliografiska informationen i vårt lexikon syftar till fullständighet och exakthet beträffande den enskilda översättarens verk och omfattar även ett urval referenser till böcker eller artiklar om personen ifråga, när sådana finns. Med ”verk” avses i första hand tryckta böcker, men även framförda pjäsöversättningar, viktigare antologibidrag och tidskriftspublikationer och dessutom – i förekommande fall – opublicerade manuskript som finns i tillgängliga arkiv. Uppgifter om publikationer i dagspress ges inte generellt, utom när det gäller de ibland mycket svåråtkomliga artiklarna om enskilda översättare.

⁶ Kristoffer Leandroer (2008) framhåller att Göran Häggs kortfattade sammanfattning (1996) innehåller frågeställningar av översättningshistorisk art som saknas i de stora översiktsverken.

⁷ I www.alex.se kan man inte söka på översättarens namn, däremot på länder/regioner och få upplysningar om utländska författares verk är översatta till svenska (och ibland av vem).

Om fullständighet är det entydiga övergripande kriteriet för bibliografierna i *Svenskt översättarlexikon* är frågan om urvalsprinciperna för artiklarna mer komplicerad. I princip kan alla betydelsefulla översättare till svenska språket – hittills endast avlidna personer – sägas förtjäna en plats i vårt lexikon. Genom att det inte rör sig om ett bokverk med på förhand bestämt omfång och deadline har redaktionen inte tvingats beställa och samla in artiklar efter någon från början fastställd förteckning och en därifrån kondenserad minimilista. Urvalet i den första gruppen artiklar, ett fyrtiotal, som publiceras våren 2009 kan förefalla slumpartat. Men det är bara delvis sant. Ett stort antal specialister inom akademisk litteratur- och språkvetenskap liksom bibliotekarier, kritiker och översättare har uppmanats ställa förslag på namn på yrkesutövare som bör ägnas artiklar i lexikonet. Det har visat sig lättare – om också inte alltid lätt – att finna författare till artiklar om översättare som samtidigt också är kända i någon annan egenskap, framför allt naturligtvis som litterära upphovsmän. Syftet med *Svenskt översättarlexikon* är emellertid inte bara att generellt synliggöra översättarnas roll i den svenska litteraturhistorien. Den största utmaningen är att försöka lyfta fram de ofta okända eller i skymundan verkande översättarna, om vilka inget eller nästan inget hittills är skrivet, men som på ett viktig sätt har bidragit till den svenska översättningslitteraturen i någon eller några av dess former (skönlitteratur, essästik, filosofi, populärvetenskap, barnböcker). Birgitta Trotzigs ovan citerade ord om att översättningarna är halva vår nationallitteratur har följande fortsättning:

Vad vore den svenska litteraturens utvecklingshistoria utan Hagbergs Shakespeare, Erland Lagerlöfs Homeros, Ellen Rydelius Dostojevskij, Warburtons Joyce, Irma Nordvangs Musil?

Av de här nämnda fem namnen finns de första tre – Carl August Hagberg, Erland Lagerlöf och Ellen Rydelius – behandlade i *Svenskt biografiskt lexikon* med var sin utförlig artikel (inklusive bibliografi), delvis därför att de är kända också i andra egenskaper än översättarens. Om dem finns eller kommer det inom kort att finnas artiklar i vår databas. Om man går förbi den ännu verksamme Thomas Warburton och stannar vid den sista av de män och kvinnor som vars verk Birgitta Trotzig nämner, Irma Nordvang, står man inför ett ganska typiskt översättaröde under 1900-talet. Om Irma Nordvang (1905-1977) vet man att hon debuterade som poet 1932, gav ut en ny diktsamling 1949 och översatte framför allt tysk litteratur. Hennes mest kända insatser är tolkningarna av tysk lyrik tillsammans med Bertil Malmberg och Johannes Edfelt (1934) och översättningen av Robert Musils *Mannen utan egenskaper* 1-3 (1961-1970), som tryckts i flera upplagor. I LIBRIS ger en sökning på Irma Nordvang som upphovsman 19 träffar medan fritextsökningen ger 57 träffar. Trots att även

den senare träfflistan är ofullständig (t. ex. saknas förstautgåvan av *Mannen utan egenskaper* – LIBRIS registrering av översättare under äldre perioder är ofullständig) ger den ändå grunden för en bibliografi. Desto sparsammare är materialet om Irma Nordvangs biografi. Den unga poeten och översättaren gav en tidningsintervju 1934 och svarade på en enkät om lyriktolkning 1948, annars tycks hon endast ha talat till offentligheten genom sina två diktsamlingar och sina översättningar. Inget uppslagsverk ägnar henne mer än några rader (i *Nationalencyklopedin* 1994 anges inte ens något dödsår). Omfattande arkivforskningar fordras för att få fram någon information om hennes biografi, och i arkiven kan även spåren av en översättare som ansetts vara en av landets främsta vara svåra att finna.⁸ Ännu besvärligare är läget när det gäller personer vars ”enda” insats har varit att överföra utländska verk till svenska, även om de ibland är flera hundra till antalet. En av dessa tillbakadragna eller okända textproducenter, vars namn för de flesta är lika med summan av deras verk, är Ellen Sofia Wester (1873-1930), som för att inte bli nonchalerad för sitt köns skull signerade sina översättningar ”E. Weer”. Om denna mångkunniga och oerhört produktiva person har Marie-Christine Skuncke för *Svenskt översättarlexikon* skrivit en initierad artikel, byggd på omfattande grundforskning.

Såväl Irma Nordvang som Ellen Wester tillhör det smala skiktet av översättare av högprestigelitteratur,⁹ ”kanonöversättarna”, som återfinns i listorna över mottagare av utmärkelser som Letterstedtska priset, Elsa Thulin-priset eller Svenska Akademiens översättarpris. Källäget för artiklar om massproducerande lågprestigeöversättare eller översättare som överskridit genregränserna är ofta ännu besvärligare. Generellt kan sägas att redaktionen för *Svenskt översättarlexikon* på initialstadiet har lyckats bäst med att rekrytera författare till artiklar om äldre perioder och 1900-talet. De största utmaningarna för den närmaste framtiden är att kartlägga översättaryrkets såväl kvalitativt som kvantitativt viktiga utövare under den så kallade ”industriperioden” (Wollin 1998, 83 ff.).

Fastän databasen *Svenskt översättarlexikon* ur användarsynpunkt endast befinner sig i sin linda har grunden lagts för ett mycket omfattande verk. I dagsläget finns som nämnts ett fyrtiotal artiklar synliga, men flera hundra ytterligare är redan planerade. Publiceringstakten kommer att vara beroende av den finansiering som projektet lyckas mobilisera. Svaret på frågan om hur många artiklar lexikonet skall omfatta är inte beroende av databasens struktur, som i princip är oändlig, utan av personella och andra resurser. Man kan bara konstatera att ju fler artiklar lexikonet kommer

⁸ Enligt Barbro Ek, arkivansvarig på Albert Bonniers förlag, saknas för det mesta översättarnas brev till förlaget. Att Irma Nordvangs papper bevarats beror på att hon gav ut två diktsamlingar, inte på hennes insats som översättare (meddelande per e-post till artikelförfattaren 2008-01-22).

att innehålla, desto fler korsreferenser uppstår det inom databasen och desto större möjligheter har användarna att ställa nya frågor om översättarkonstens utveckling i Sverige.

LITTERATUR

Anderman, Gunilla 2005, *Europe on Stage. Translation and Theatre*, London: Oberon.

Bergstrand, Märta 1985 *Från Karamzin till Trifonov: en bibliografi över rysk skönlitteratur i svensk översättning*, förord av Nils Åke Nilsson (Stockholm studies in Russian literature 21), Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Englund, Birgitta 2007 ”Tjugo år svensk översättningsvetenskap”, i: Lindqvist 2007, s. 13-31.

Eriksson, Göran O. 1995 ”Ledighet eller förnyelse”, i: förf:s *Tala om teater*, Stockholm: Norstedt 1995; omtr. i Kleberg 1998, s. 192-196.

France, Peter 2000 *The Oxford Guide to Literature in English Translation* 2000, Peter France (ed.), Oxford: Oxford University Press.

France, Peter & Gillespie, Stuart 2005 – *The Oxford History of Literary Translation in English*, Peter France and Stuart Gillespie (gen. eds.), Oxford: Oxford University Press [hittills utkomna: vol. 1: *To 1550* (2008); vol. 3: *1660-1790* (2005); vol. 4: *1790-1900* (2006)].

France, Peter 2007 ”Peter France on the Art of the Translator”, (http://www.oup.co.uk/academic/humanities/literature/viewpoint/peter_france/ – 14 december 2007).

Heldner, Christina 2008 *Översättningskritik och estetisk form. Jämförande studier av språk och stil i Dantes Divina Commedia och sju svenska översättningar*, Göteborg: Nya Doxa.

⁹ Om begreppen högprestige- och lågprestigelitteratur se Lindqvist 2005.

Hjelm-Milczyn, Greta 1996 *"Gud nåde alla fattiga översättare": glimtar ur svensk skönlitterär översättningshistoria fram till år 1900*, Stockholm: Carlsson.

Hägg, Göran 1996 *Den svenska litteraturhistorien*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Kleberg, Lars 1998 *Med andra ord. Texter om litterär översättning*, Lars Kleberg (red.), Stockholm: Natur och Kultur.

Kleberg, Lars 1999 "Behövs en svensk översättningshistoria?", i: *Sidor av samma sak? Sex uppsatser om översättning*, Björn Meidal (red.), Åbo: Åbo Akademi, Litteraturvetenskapliga institutionen, s. 7-28; omtr. i Kleberg 2008, s. 17-34.

Kleberg, Lars 2008 *Konsten att översätta. Föreläsningar vid Södertörns högskolas översättarseminarium 1998-2008*, Lars Kleberg (red.), Huddinge: Södertörns högskola.

Leandoer, Kristoffer 2008 "Den andra litteraturhistorien", i: Kleberg 2008, s. 95-103.

Lembke, Jonas 2006 *Svenskt översättarlexikon. Rapport om ett nytt projekt*, Jonas Lembke (red.), Södertörns högskola.

Leppihalme, Ritva 2008 [Review of] Riikonen, H. K. 2007, *Across Languages and Cultures* 2008:1 (vol. 9), s. 139-144.

Lindqvist, Yvonne 2005 *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*, Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Lindqvist, Yvonne 2007 *Gränslösa texter*, Yvonne Lindqvist (red.), Uppsala: Hallgren & Fallgren 2007.

Monié, Karin 2008 *Ord som himlen når: Carl August Hagberg: en levnadsteckning*, Stockholm: Atlantis.

Pym, Anthony 1998 *Method in Translation History*, Manchester: St. Jerome.

Pym, Anthony 1999 "Two principles, one probable paradox and a humble suggestion, all concerning translation rates into various languages, particularly English"
(<http://www.tinet.org/~apym/on-line/translation/translation.html> –14 januari 2008).

Pym, Anthony 2008 "Humanizing Translation History" (in print; tillgänglig på adressen
<http://www.tinet.org/~apym/on-line/research.html> - 10 januari 2009).

Riikonen, H. K. 2007 – 2007 *Suomennoskirjallisuuden historia* 1-2, H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Palaposki (red.), Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sandgren, Magnus 2006 "SÖL – tankar om tekniskt genomförande", i: Lembke 2006, s. 20-22.

Trotzig, Birgitta 1995 "Till översättningens lov", *Dialoger* 33, s. 7-9.

Venuti, Lawrence 1995 *The Translator's Invisibility*, Routledge: London & New York 1995.

Vinge, Louise 2008 "Översättningarnas plats i litteraturhistorieskrivningen", i: *Theorier om verklig diktning: festskrift till Per Erik Ljung*, Birger Hedén m. fl. (red.), Lund: Absalon 2008, s. 13-24.

Wollin, Lars 1998 "Från Heliga Birgitta till Barbara Cartland. Kring den svenska översättningens språkhistoria", i: Kleberg 1998, s. 62-91.

Wollin, Lars 2005 "The language of 19th and 20th centuries translations. I. Swedish" i: *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*, O. Bandle et al. (eds.), vol. II, Berlin & New York: de Gruyter, s. 1506-1512.

Wollin, Lars 2007 "Öfversättaren i det nittonde seklet", i: Lindqvist 2007, s. 163-194.

